

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการให้เด็กผู้มีอิทธิพลบนสื่อโซเชียล (Influencer)

ประกอบอาชีพ¹

สิริวิษณุ สิงคาลวนิช²

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการให้เด็กผู้มีอิทธิพลบนสื่อโซเชียล (Influencer) ประกอบอาชีพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงนิยามความหมาย ประวัติความเป็นมา แนวคิดและทฤษฎีของการให้เด็กผู้มีอิทธิพลบนสื่อโซเชียลหรืออินฟลูเอนเซอร์ประกอบอาชีพได้โดยได้รับความคุ้มครองซึ่งสิทธิของเด็กนั้น ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ซึ่งจะทำให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจถึงการประกอบอาชีพอินฟลูเอนเซอร์ว่ามีความเป็นมาอย่างไร ควรจะมีกฎหมายใดมาเกี่ยวข้องในการบังคับใช้เพื่อคุ้มครองเด็กที่ประกอบอาชีวดังกล่าว เนื่องจากอาชีพผู้มีอิทธิพลบนสื่อโซเชียลหรืออินฟลูเอนเซอร์ถือเป็นอาชีพใหม่ที่แม้กระทั่งยังไม่มีนิยามความหมายจากราชบัณฑิตยสถาน แต่ก็มีผู้ให้ความหมายกว้าง ๆ ว่าเป็นผู้ที่ทำรายการเนื้อหาเผยแพร่ตามช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ เช่น เฟซบุ๊ก ยูทูบ อินสตาแกรม หรือบล็อก แล้วมีผู้สนใจติดตาม ยังมีผู้ติดตามมากก็ยังมีอิทธิพลมาก ผู้ติดตามมักคล้อยตามเนื้อหาหรือสิ่งที่อินฟลูเอนเซอร์พูดโน้มน้าวใจได้ง่าย เพราะรู้สึกถึงความใกล้ชิดและจริงใจกว่าสื่อโฆษณาของสินค้าต่าง ๆ ตามที่เห็นกันในจอโทรทัศน์ เมื่ออินฟลูเอนเซอร์มีผู้ติดตามมากขึ้น จึงนำไปสู่ธุรกิจการรับจ้างโฆษณาหรือการแสดงที่จะเป็นรายได้หลักของอาชีวดังกล่าว โดยอินฟลูเอนเซอร์มีหลายแบบ เช่น กูรูด้านความงามและแฟชั่น คนที่ชอบท่องเที่ยวและชิมอาหาร

อาชีพอินฟลูเอนเซอร์ในทางปฏิบัตินั้นมิได้จำกัดอายุการประกอบอาชีพเหมือนดังอาชีพทั่ว ๆ ไป และในปัจจุบันอาชีวดังกล่าวนั้นไม่ได้เป็นที่นิยมเฉพาะในบรรดาวัยผู้ใหญ่เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงบรรดาเด็กวัยรุ่น รวมไปถึงเด็กเล็ก เนื่องจากอัตราค่าจ้างหรือรายได้ตามที่ได้กล่าวไปเป็นการดึงดูดให้ตัวเด็กเองหรือผู้แทนโดยชอบธรรมนิยมนำบุตรหลานของตนเข้ามาทำงานในลักษณะดังกล่าว ซึ่งเปรียบได้กับอาชีพดารานักแสดงที่ปรากฏในจอโทรทัศน์ ภาพยนตร์หรือในงานโฆษณา ซึ่งอาชีพนักแสดงดังกล่าวนี้ ณ ปัจจุบันก็ยังคงมีปัญหาอยู่ในทางข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย โดยเฉพาะปัญหาของสิทธิและการคุ้มครองนักแสดงเด็กไม่ว่าจะ

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการให้เด็กผู้มีอิทธิพลบนสื่อโซเชียล (Influencer) ประกอบอาชีพ โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์เรืองยศ แสนภักดี และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์สุเมธ จานประดับ และ รองศาสตราจารย์จุฑามาศ นิสารัตน์

²นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาเขตบางนา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

เป็นเรื่องการจำกัดอายุของนักแสดงเด็ก สวัสดิการของนักแสดงเด็ก จำนวนเวลาการทำงานที่เหมาะสม เป็นต้น ส่งผลให้นักแสดงเด็กโดยเฉพาะนักแสดงเด็กในต่างประเทศได้รับผลกระทบต่อการใช้ชีวิตประจำวันเป็นอย่างมากไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสังคมวัยเด็ก บุคลิกลักษณะนิสัยที่ติดตัวมาจากสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมเหมาะสม ยกตัวอย่างเช่น เจค ลอยด์ (Jake Lloyd) นักแสดงที่ได้รับบท อนาคิน สกายวอล์กเกอร์ (Anakin Skywalker) ในภาพยนตร์เรื่อง สตาร์ วอร์ส (Star Wars) ที่มีปัญหาทางจิตจากการได้รับผลกระทบต่าง ๆ จากการเป็นนักแสดงเด็ก หรือจะเป็นนักแสดงเด็กคนหนึ่งในภาพยนตร์เรื่องแฟนตัน ที่วัยเด็กเคยคือและเกรงเรียนไม่จบ และเคยทำร้ายตัวเองด้วยการกรีดข้อมือจนเกือบตายมาแล้วเนื่องจากผลกระทบของการเป็นนักแสดง

เมื่อไม่ได้มีการจำกัดอายุของอาชีพอินฟลูเอนเซอร์ตามกฎหมายใด จึงส่งผลให้มีอาชีพดังกล่าวที่เป็นเด็กมากมายตามช่องทางของสื่อออนไลน์ จึงอาจประสบปัญหาในหลาย ๆ ด้านเช่นเดียวกับนักแสดงเด็กที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น

การศึกษาถึงปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการให้เด็กผู้มีอิทธิพลบนสื่อโซเชียล (Influencer) ประกอบอาชีพ ทำให้พบว่ากฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการให้เด็กประกอบอาชีพดังกล่าวคือ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ซึ่งพระราชบัญญัตินี้ยังบัญญัติไม่ครอบคลุมถึงสิทธิของเด็กที่ประกอบอาชีพดังกล่าวที่ควรจะได้รับ ความคุ้มครอง ซึ่งสรุปได้ดังต่อไปนี้

พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 47 บัญญัติว่า

“ห้ามมิให้นายจ้างให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กอายุต่ำกว่าสิบแปดปีทำงานในระหว่างเวลา 22.00 นาฬิกา ถึงเวลา 06.00 นาฬิกา เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมาย

นายจ้างอาจให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กอายุต่ำกว่าสิบแปดปีและเป็นผู้แสดงภาพยนตร์ ละครหรือการแสดง อย่างอื่นที่คล้ายคลึงกันทำงานในระหว่างเวลาดังกล่าวได้ ทั้งนี้ ให้นายจ้างจัดให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กนั้นได้พักผ่อน ตามสมควร”

จะเห็นได้ว่า บทบัญญัติดังกล่าวมิได้ให้คำนิยามคำว่า “เด็ก” ไว้อย่างชัดเจนดังเช่นกฎหมายฉบับอื่นจึงเป็นที่น่าสงสัยว่า คำว่าเด็กกฎหมายดังกล่าวนี้จะรวมถึงเด็กอายุต่ำกว่าสิบแปดปีที่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส ด้วยหรือไม่ เนื่องจากการคุ้มครองแรงงานเด็กมีเจตนารมณ์ต้องการให้เด็กได้ดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ ได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพ และได้รับการดูแลและพัฒนาให้เป็นไปตามเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยไม่คำนึงว่าเด็กจะได้บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรสหรือไม่ รวมถึงคำว่า “ผู้แสดง” ก็มิได้มีการนิยามความหมายไว้เช่นกัน ซึ่งการเป็นผู้แสดงภาพยนตร์ ละครหรือการแสดงอย่างอื่นที่คล้ายคลึงกันก็อาจไม่ครอบคลุมถึงอาชีพอินฟลูเอนเซอร์เนื่องจากการประกอบอาชีพดังกล่าวจะต้องใช้การ แสดงท่าทาง ร้อง กล่าว พากย์ตามบท มิใช่แค่การแสดงภาพยนตร์หรือละคร จึงมีปัญหาคือว่า เด็กที่ประกอบอาชีพอินฟลูเอนเซอร์อาจไม่ได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัตินี้

ปัญหาประการที่สองคือ อาชีพอินฟลูเอนเซอร์นั้นมีลักษณะเป็นงานแสดงอย่างหนึ่งด้วยเช่นกัน ซึ่งลักษณะของทั้งงานอินฟลูเอนเซอร์และงานแสดงมีลักษณะเป็น “สัญญาจ้างทำของ” ซึ่งพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ได้กำหนดคุ้มครองนักแสดงเด็กไว้ด้วยในมาตรา 47 ซึ่งเห็นได้ว่า ลักษณะการจ้างงานของทั้งนักแสดงและงานอินฟลูเอนเซอร์มีสภาพที่ไม่ตรงกับบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวซึ่งเป็นกฎหมายแรงงาน กล่าวคือ การทำงานอินฟลูเอนเซอร์รวมถึงการแสดงมีลักษณะที่เป็นการรับจ้างทำงานสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนสำเร็จ ในที่นี้คือการโฆษณาหรือการแสดง โดยงานลักษณะนี้จะต้องการได้รับผลสำเร็จของงานเป็นสำคัญ ซึ่งนักแสดงและอินฟลูเอนเซอร์ก็จะได้รับเงินค่าตอบแทนหากมีผลสำเร็จของงานเกิดขึ้น และการทำงานดังกล่าว คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งก็มิได้อำนาจบังคับบัญชาแก่นักแสดงหรืออินฟลูเอนเซอร์ดังเช่นอำนาจของนายจ้างที่มีต่อลูกจ้างตามสัญญาจ้างแรงงานทำให้เกิดปัญหาการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริง

ปัญหาประการต่อมาคือ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มิได้บัญญัติถึงขอบเขตงานแสดงหรืองานอินฟลูเอนเซอร์ว่างานแสดงหรืองานโฆษณาที่มีเนื้อหาอย่างไร ๆ หรือประเภทใดที่ห้ามมิให้นายจ้างให้เด็กอายุต่ำกว่าสิบแปดปีทำงาน ดังนั้น ในปัจจุบันก็จะพบปัญหาว่า เด็กมักรับงานอินฟลูเอนเซอร์โดยมิได้พิจารณาถึงเนื้อหาของงานแสดงหรือโฆษณานั้นว่าเหมาะสมหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีหรือไม่เหมาะสมกับวัยวุฒิของเด็กนั้นหรือไม่ เช่น การรับโฆษณาเว็บไซต์ชักชวนให้การพนันโดยอินฟลูเอนเซอร์ที่เป็นเน็ตไอดอลชื่อดังในสื่อโซเชียล หรือโฆษณาขายหิวสองแ่งสองงามเพื่อดึงดูดผู้คนให้มาติดตาม อาจทำให้เด็กเกิดพฤติกรรมเลียนแบบและการจดจำพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมจากการทำงานดังกล่าว

ปัญหาประการสุดท้ายอยู่ในบทบัญญัติของมาตรา 47 วรรคสองของพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 คือ การให้เด็กอายุต่ำกว่าสิบแปดปีทำงานในช่วงเวลากลางคืนซึ่งไม่มีความเหมาะสมในการใช้บังคับกับเด็กเนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวควรจะเป็นช่วงเวลาพักผ่อนนอนหลับของเด็ก การให้เด็กทำงานอาจส่งผลกระทบต่อการพัฒนาร่างกาย จิตใจ และการเจริญเติบโตของเด็กได้ นอกจากนี้ การจัดให้เด็กได้รับการพักผ่อนตามสมควรในช่วงเวลาดังกล่าวซึ่งกำหนดเวลาพักผ่อนตามสมควรนั้นก็ไม่มีกำหนดรายละเอียดว่า “ตามสมควร” หมายถึงอะไร และเด็กเองก็เป็นคู่สัญญาที่อาจโดนเอาเปรียบได้ง่ายและไม่รู้กฎหมายจึงอาจจะไม่ได้ทำการอ้างถึงสิทธิในการพักผ่อนที่เหมาะสมของตนแก่นายจ้าง

จากการศึกษาค้นคว้าถึงแนวคิด ทฤษฎี และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการให้เด็กผู้มีอิทธิพลบนสื่อโซเชียล (Influencer) ประกอบอาชีพ ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะ คือ

1. ปัญหาเกี่ยวกับคำนิยามตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ผู้ศึกษาพบว่ามีข้อเสนอแนะคือ

1.1 เพิ่มเติมนิยามความหมายของคำว่า “เด็ก” ไว้ในมาตรา 5 ของพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่นิยามความหมายคำต่าง ๆ ที่สำคัญตามพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว คือ “เด็ก”

หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ รวมถึงเด็กที่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรสที่ยังอายุไม่ครบสิบแปดปีบริบูรณ์ด้วย”

1.2 เพิ่มเติมนิยามความหมายของคำว่า “ผู้แสดง” ไว้ในมาตรา 5 ของพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่นิยามความหมายคำต่าง ๆ ที่สำคัญตามพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว คือ “ผู้แสดง” หมายความว่า ผู้แสดง นักดนตรี นักร้อง นักเต้น นักรำ และผู้ซึ่งแสดงท่าทาง ร้อง กล่าว พากย์ แสดงตามบทหรือในลักษณะอื่นใด”

2. ปัญหาเกี่ยวกับสภาพของการจ้างงานผู้มีอิทธิพลบนสื่อโซเชียล (Influencer) ขอเสนอแนะโดยแก้ไขนิยามความหมายของคำว่า “สัญญาจ้าง” ตามมาตรา 5 ของพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่นิยามความหมายคำต่าง ๆ ที่สำคัญตามพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว คือ เดิม มาตรา 5 บัญญัติว่า “สัญญาจ้าง” หมายความว่า สัญญาไม่ว่าเป็นหนังสือหรือด้วยวาจาจะระบุชัดเจน หรือเป็นที่เข้าใจโดยปริยายซึ่งบุคคลหนึ่งเรียกว่าลูกจ้างตกลงจะทำงานให้แก่บุคคลอีกบุคคลหนึ่งเรียกว่านายจ้างและนายจ้างตกลงจะให้ค่าจ้างตลอดเวลาที่ทำงานให้” ซึ่งผู้ศึกษาเห็นควรเพิ่มเติมถ้อยคำท้ายบทบัญญัติ คือ “ทั้งนี้ ให้หมายความรวมถึงสัญญาจ้างผู้แสดงที่เป็นเด็กตามมาตรา 47 ด้วย”

3. ปัญหาเกี่ยวกับการจำกัดขอบเขตของลักษณะงานของอาชีพผู้มีอิทธิพลบนสื่อโซเชียล (Influencer) ที่ เป็นเด็ก จากการศึกษา ไม่พบว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ได้บัญญัติถึงขอบเขตงานประเภทงานแสดงหรืองานโฆษณาที่มีเนื้อหาอย่างใด ๆ หรือประเภทใดที่ห้ามมิให้นายจ้างให้เด็กอายุต่ำกว่าสิบแปดปีทำงาน ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนะให้มีการเพิ่มเติมวรรคสามของมาตรา 47 แห่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวเป็นว่า “ห้ามมิให้นายจ้างให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กและผู้แสดงทำงานในลักษณะที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพร่างกาย จิตใจ ศีลธรรมอันดี การศึกษา หรือสวัสดิภาพของเด็ก”

4. ปัญหาเกี่ยวกับช่วงเวลาการทำงานของผู้มีอิทธิพลบนสื่อโซเชียล (Influencer) ที่ เป็นเด็ก ผู้ศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะคือ

4.1 ปัญหาการทำงานช่วงกลางคืนของผู้มีอิทธิพลบนสื่อโซเชียล (Influencer) ที่ เป็นเด็ก เมื่อ บทบัญญัติมาตรา 47 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ได้กำหนดให้นายจ้างสามารถให้เด็กที่ทำงานแสดงทำงานในช่วงเวลา 22.00 นาฬิกาถึง 06.00 นาฬิกาซึ่งเป็นช่วงเวลากลางคืนซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ ไม่เหมาะสมสำหรับเด็กในการทำงาน ผู้ศึกษาขอเสนอแนะให้มีการแก้ไขบทบัญญัติดังกล่าวโดยแก้ไขให้เด็กที่ เป็นผู้แสดงทำงานได้ถึง 22.00 นาฬิกาของวันเท่านั้น เว้นแต่วันถัดไปเป็นวันที่เด็กไม่มีเรียนตามหลักสูตร การศึกษาภาคบังคับสามารถทำงานได้ถึงเวลา 00.30 นาฬิกา

4.2 ปัญหาของการจัดให้เด็กที่ประกอบอาชีพผู้มีอิทธิพลบนสื่อโซเชียล (Influencer) ได้รับการพักผ่อนในช่วงเวลากลางคืน เมื่อบทบัญญัติมาตรา 47 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541

ได้กำหนดให้นายจ้างจัดให้ผู้แสดงเด็กได้รับการพักผ่อนตามสมควรนั้น ไม่มีความชัดเจนว่า “ตามสมควร” นั้น จะต้องเป็นเวลาใด จำนวนกี่ชั่วโมง ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนะให้มีการแก้ไขบทบัญญัติดังกล่าวโดยแก้ไขเพิ่มเติมคือ “ให้นายจ้างจัดให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กนั้นได้รับการพักผ่อนดังนี้

(1) เด็กอายุตั้งแต่สิบห้าปีถึงสิบหกปี สำหรับวันธรรมดาในช่วงเปิดภาคเรียน นายจ้างต้องจัดให้มีการพักผ่อนหนึ่งชั่วโมง หากเป็นช่วงปิดภาคเรียน นายจ้างต้องจัดให้มีการพักผ่อนสองชั่วโมง

(2) เด็กอายุกว่าสิบหกปีถึงสิบแปดปี นายจ้างต้องจัดให้มีการพักผ่อนหนึ่งชั่วโมง”

กล่าวโดยสรุป บทบัญญัติมาตราที่ผู้ศึกษาขอเสนอให้มีการแก้ไขมีดังต่อไปนี้

มาตรา 5 บัญญัติว่า ““เด็ก” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ รวมถึงเด็กที่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรสที่ยังอายุไม่ครบสิบแปดปีบริบูรณ์ด้วย

“ผู้แสดง” หมายความว่า ผู้แสดง นักดนตรี นักร้อง นักเต้น นักรำ และผู้ซึ่งแสดงท่าทาง ร้อง กล่าว พากย์ แสดงตามบทหรือในลักษณะอื่นใด

“สัญญาจ้าง” หมายความว่า สัญญาไม่ว่าเป็นหนังสือหรือด้วยวาจาระบุชัดเจน หรือเป็นที่เข้าใจโดยปริยายซึ่งบุคคลหนึ่งเรียกว่าลูกจ้างตกลงจะทำงานให้แก่บุคคลอีกบุคคลหนึ่งเรียกว่านายจ้างและนายจ้างตกลงจะให้ค่าจ้างตลอดเวลาที่ทำงานให้ และให้หมายความรวมถึงตลอดถึงสัญญาจ้างผู้แสดงที่เป็นเด็กตามมาตรา 47 ด้วย”

มาตรา 47 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้นายจ้างให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กทำงานในระหว่างเวลา 22.00 นาฬิกา ถึงเวลา 06.00 นาฬิกา เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมาย

นายจ้างอาจให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กและเป็นผู้แสดงทำงานถึงเวลา 00.30 ได้ หากวันถัดไปเป็นวันที่เด็กไม่มีเรียนตามหลักสูตรการศึกษาภาคบังคับ ทั้งนี้ ให้นายจ้างจัดให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กนั้นได้รับการพักผ่อนดังนี้

(1) เด็กอายุตั้งแต่สิบห้าปีถึงสิบหกปี สำหรับวันธรรมดาในช่วงเปิดภาคเรียน นายจ้างต้องจัดให้มีการพักผ่อนหนึ่งชั่วโมง หากเป็นช่วงปิดภาคเรียน นายจ้างต้องจัดให้มีการพักผ่อนสองชั่วโมง

(2) เด็กอายุกว่าสิบหกปีถึงสิบแปดปี นายจ้างต้องจัดให้มีการพักผ่อนหนึ่งชั่วโมง”

เอกสารอ้างอิง

ชุตินันท์ สงวนประสิทธิ์. มารู้จัก Influencer อาชีพใหม่ยุคออนไลน์ที่วัยรุ่นติดตามจนบริษัทโฆษณาต้องจ้างรีวิว

[Online]. Available URL: <https://brandinside.asia/influencer-online-marketing-replacement>, 2018

(พฤศจิกายน, 23).

บริษัท ออูน ไทย แลบบอราทอรี่ส์ จำกัด. MARKETING BLOG: Influencer Marketing คืออะไร? ใช้กลยุทธ์

การตลาดอย่างไรให้ปัง!? [Online]. Available URL: [https://seo-web.aun-thai.co.th/blog/marketing-](https://seo-web.aun-thai.co.th/blog/marketing-blog-influencer-strategy)

blog-influencer-strategy, 2022 (กันยายน, 25).

Child Performers [Online]. Available URL: [https://dol.ny.gov/system/files/documents/2021/02/part186-](https://dol.ny.gov/system/files/documents/2021/02/part186-Child-performer.pdf)

Child-performer.pdf, 2022 (กันยายน, 30).

Nevada Child Labor in Entertainment & Performing Arts [Online]. Available URL:

<https://www.minimum>

-wage.org/nevada/entertainment-child-labor-laws, 2022 (กันยายน, 30).